

Aktuální otázky lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

doufáme, že jste prožili pohodové léto a načerpali síly pro nastupující období prodlužujících se večerů. Nejen k nim Vám rádi nabízíme nové číslo Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci.

Aktuální číslo otevírá Helena Kopecká se svým příspěvkem, ve kterém se věnuje legalitě použití síly v mezinárodním právu, a to konkrétně na příkladu současných útoků proti radikální organizaci Islámský stát. Vzhledem k různorodosti aktérů (USA, Rusko) i míst útoků (Sýrie, Irák a nově Libye) je to počtení vsutku zajímavé.

Blízko daného tématu zůstaneme i v rámci sekce mezinárodního trestního práva, ve které nám Katarína Hukelová připomene již druhé výročí masakru jezídů v Sinjaru na severu Iráku, který spáchali právě bojovníci ISIS, a na který se v mainstreamových médiích tak trochu zapomnělo.

V rámci evropské sekce se hlásí ještě jednou ke slovu Helena Kopecká, která informuje o tom, jak Turecko v reakci na nedávný pokus o převrat

dočasně odstoupilo od závazků Evropské úmluvy o lidských právech, a jaké to bude mít důsledky na základní práva Turků.

Josef Kovařík ze sekce Mezinárodní politika, byznys a lidská práva pojednává o výsledcích studie americké neziskové organizace Tent, která porovnává náklady na integraci uprchlíků s následnými efekty pro hospodářský růst a dochází k pro mnohé překvapivým závěrům.

V rámci české sekce komentuje Adam Blisa nová rozhodnutí Ústavního soudu k právu na zákonného soudce. Kamila Abbasi pak informuje o tom, že šedesát křesťanských Číňanů podalo v ČR žádost o azyl z důvodu náboženského pronásledování a bude na českých orgánech, zda budou při svém postupu akcentovat lidská práva, nebo spíše dobré obchodní vztahy.

Příjemný začínající podzim Vám přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Jan Lhotský

Obsah

| Legalita úderů proti ISIS

1) Mezinárodní trestní spravedlnost | 6

- Smutné výročí masakru Jezídov bojovníky ISIS v Sinjare
- Kolik stojí mezinárodní trestní spravedlnost?

2) Evropský systém ochrany lidských práv | 10

- Sloboda projevu pro všechny: Kurski proti Polsku a Ziemiński proti Polsku
- Turecko dočasně deroguje Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv
- Letní vánek lidských práv ze Štrasburgu

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva | 20

- Uprchlická krize: příležitost pro ekonomiku?
- Pracovníci z KLDK jako vývozní artikl

4) Česká republika a lidská práva | 24

- Právo na zákonného soudce před Ústavním soudem
- Byznys, nebo lidská práva? To je, oč tu běží.

| Monitoring lidskoprávních publikací: Přehled aktuálních článků o lidských právech

Titulní fotografie: Plénum třetího Ústavního soudu, zdroj: © Foto: Ústavní soud/Jan Symon

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je tam například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Legalita úderů proti ISIS

Helena Kopecká

Kromě již existujících úderů proti tzv. Islámskému státu jak ze strany Ruska, tak ze strany koalice vedené USA, začaly Spojené státy nově podnikat údery proti Islámskému státu i v Libyi. Otázkou je však legalita těchto úderů.

Použití síly v mezinárodním právu

Intervence v obecné rovině znamená určitý zásah jednoho státu do záležitostí státu jiného. Může mít podobu vojenského zásahu či například ekonomického nebo politického tlaku. Pro velmi specifické případy se začal užívat pojem humanitární intervence, který označuje použití ozbrojené síly na území jiného státu za účelem ochrany zde žijících obyvatel. Humanitární intervence není právním pojmem, přesto se pro výše uvedené situace reálně často používá. Uplatnění tohoto konceptu představuje určitý střet ochrany lidských práv se suverenitou státu.

Pokud jde o intervenci v mezinárodním právu, podstatný je článek 2 odst. 4 Charty OSN, který stanoví, že státy se musí ve svých mezinárodních stycích vyhnout hrozbě silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli OSN. Zakázána je tedy i pouhá hrozba použití síly. Odpovědnou autoritou za dodržování míru je pak dle Charty OSN Rada bezpečnosti OSN, která může přijmout rezoluci, jež umožní v nejnnutnějších případech legálně použít ozbrojenou sílu.

Ozbrojená intervence však musí být oprávněná, civilisté musí být v daném státě vystavováni závažné a nenapravitelné újmě nebo její hrozbě, o čemž existují důkazy. Intervence ovšem musí být přijímána jako poslední možnost po vyčerpání pokojných způsobů řešení a cílem nemá být získání vlastního ekonomického nebo politického vlivu.

Výklad zákazu použití síly

Výklad zákazu použití síly může být dvojitý, užší a širší. Při užším výkladu může být chápán zákaz použití síly jen ve vztahu k územní celistvosti a politické nezávislosti, nicméně v případě použití síly,

Letecké nálety v Sýrii [1]

které není neslučitelné s cíli OSN, tedy například ochrana lidských práv proti jejich hromadnému porušování, je toto použití síly vyňato z výkladu článku 2 odst. 4 Charty OSN. Taková interpretace by pak ve specifických případech umožňovala humanitární intervenci.

Širší výklad vychází z toho, že zákaz platí obecně na použití nebo hrozbu jakékoliv síly. Z takového výkladu pak vyplývá, že pokud se určitý stát jednostranně pro takovou akci rozhodne, bude se jednat o porušení mezinárodního práva.

V minulosti přitom došlo k intervencím v zemích, kde docházelo k zásadnímu porušování lidských práv, například v Iráku na konci osmdesátých let nebo v bývalé Jugoslávii v devadesátých letech, nicméně Rada bezpečnosti OSN zásah neautorizovala. V této souvislosti je třeba připomenout, že se jedná o politický orgán, a jako takový je tedy ovlivňový specifickými zájmy hlasujících států.

Rovněž je nutné podotknout, že mezinárodní společenství často negativně reagovalo na obdobné zasahování do státní suverenity. Na jednu stranu lze pochopit hlasy volající po ochraně obyvatelstva, na druhou stranu je nutné udržovat mezinárodní mír. Jednoznačná odpověď na otázku, zda v obdobných případech použití síly umožnit, která by se obešla bez dlouhých debat, tedy neexistuje.

Ze zákazu použití síly však existují i výjimky. Jednou z nich je zmiňovaný souhlas Rady bezpečnosti OSN, dále individuální nebo kolektivní sebeobrana dle čl. 51 Charty OSN nebo zásah na pozvá-

Pronásledování Jezidů Islámským státem [2]

ní legitimní vlády daného státu. Právě poslední varianta je však leckdy diskutabilní s ohledem na otázku legitimacy vlády státu, a to právě například u bojů proti Islámskému státu.

Útoky proti ISIS

Na začátku roku 2014 radikální teroristická islámská skupina (od června 2014 samu sebe označující jako samostatný Islámský stát, dále jen ISIS) obsadila již více než třicet procent území Sýrie a Iráku. Následně v létě 2014 americký prezident Obama autorizoval letecké údery proti Islámskému státu, k čemuž se přidaly i další státy. Irák s útoky souhlasil, Sýrie nikoliv. V srpnu 2013 přitom nedokázali stálé členové Rady bezpečnosti OSN najít konsenzus ohledně britského návrhu rezoluce, který by autorizoval použití vojenské síly v Sýrii. Nepřistoupilo se ani k hlasování, neboť bylo dohodnuto, že se ponechá více prostoru pro diplomatická jednání. Také se předpokládalo, že Rusko bude zcela jistě rezoluci vetovat.

USA se následně dovolávaly několika právních instrumentů k ospravedlnění leteckých úderů, konkrétně právě humanitární intervence, ale i užití sebeobraně. Použití síly v sebeobraně však tradičně nebývá vnímáno jako legální prostředek proti ne-

státním subjektům ve třetí zemi, ledaže nejsou pod efektivní kontrolou státu. USA argumentovaly, že použití síly je ospravedlnitelné, když vláda není schopná či ochotná (*unwilling or unable*) potlačit hrozbu nestátních subjektů působících v daném státě. Tento pohled však zpočátku nebyl uznáván ze strany Ruska, Číny ani Velké Británie.

To se nicméně v důsledku útoků ISIS proti ruskému dopravnímu letadlu z října 2015 a útoků v Paříži v listopadu 2015 změnilo. V roce 2015 byla proto jednomyslně přijata rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 2249, která dovolila použití všech nezbytných opatření k boji proti ISIS v Sýrii a Iráku, resp. využila formulaci *all necessary measures* tradičně znamenající autorizaci použití síly, avšak nebyla schválena podle kapitoly VII Charty OSN, které se ke schválení použití síly používá. Řada autorů se však shoduje, že užití termínu *all necessary measures* je pro její interpretaci klíčové. Situace na iráckém území je přesto v něčem odlišná – Irák dal s leteckými údery souhlas, Sýrie nikoliv.

Rusko se následně rovněž přidalo k leteckým úderům, a to na straně syrského prezidenta Bašára Asada, který o ruskou podporu požádal. Z právního hlediska se to tedy zdá být na první pohled v pořádku, avšak otázkou může být legitimita vlády prezidenta Asada. Objevují se názory, zdali vůbec lze Bašára Asada stále považovat za reprezentanta Sýrie, který může takové pozvání učinit, mimo jiné i vzhledem k jeho vládě pronásledování a porušování lidských práv.

Americký voják s vlajkou ISIS v Iráku [3]

V souvislosti s leteckými zásahy Ruska proti ISIS se navíc poukazuje na nepřiměřené zásahy, jejichž obětí je řada civilistů. Na smrtě řady z nich upozorňují světové organizace jako Human Rights Watch nebo Amnesty International. Podle mezinárodního humanitárního práva (práva ozbrojených konfliktů) lze útočit pouze na bojovníky a vojenské cíle, a pokud je ze strany kteréhokoliv aktéra záměrně útočeno na civilisty, nebo jsou i při útoku na vojenské cíle civilní ztráty nepřiměřené, dopouštěl by se takový aktér válečných zločinů.

Nejde však jen o útoky ze strany Ruska, problematické jsou i útoky ze strany USA. V červenci 2016 usmrtily letecké útoky ze strany USA nedopatřením rodiny civilistů žijící na severu Sýrie v okolí města Manbij, neboť se domnívali, že jde o bojovníky ISIS. Nejedná se zdaleka o první podobný případ, nicméně USA oficiálně uznalo za období prvních dvanácti měsíců leteckých úderů v Sýrii a Iráku jen 26 zabitých civilistů.

Nové útoky v Libyi

Začátkem srpna 2016 oznámily USA zahájení úderů proti ISIS rovněž v Libyi. K útokům zde došlo na žádost dočasné vlády v Libyi (*The Government of National Accord*), jež byla v prosinci 2015 uznána jako legitimní vláda ze strany Rady bezpečnosti OSN rezolucí č. 2259. Z hlediska mezinárodního práva jsou zde útoky ze strany USA tedy legální, přesto s nimi však řada Libyjců nesouhlasí. Představuje pozvání ze strany libyjské vlády, kterou Rada bezpečnosti OSN uznává, větší legitimaci než pozvání od vlády prezidenta Asada v Sýrii? Zdá se, že ano. Byť je to otázka, která zcela jistě může být předmětem debaty.

Současně se v Libyi objevily francouzské jednotky, proti čemuž došlo v Tripolisu k masivním protestům. Byť Francie oficiálně nepřiznala přítomnost kvůli ISIS, nýbrž přítomnost své zpravodajské služby kvůli členům Boko Haram, řada lidí považuje toto vysvětlení za nepravdivé. V případě Francie, na rozdíl od USA, lze tak zcela jistě více polemizovat o legalitě intervence.

Otázka legality při útocích proti ISIS je tak často velmi nejasná a mezinárodní právo nedává na všechny otázky odpověď. Nebo přesněji, mezinárodněprávní normy umožňují v tak komplikované situaci řadu interpretací, které si jednotlivé strany vykládají ve prospěch svých „národních zájmů“.

Kurdští bojovníci [4]

Zdroje

- Doktrína mezinárodní humanitární intervence?, 2013 (http://is.muni.cz/th/220264/pravf_m/DP_HI_Strapacova.pdf).
- US starts its long-awaited anti-ISIL campaign in Libya, z 2. srpna 2016 (<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/08/starts-long-awaited-anti-isis-campaign-libya-160802131907056.html>).
- UN Security Council unanimously approves 'all necessary measures' against Isil in Syria, z listopadu 2015 (<http://www.telegraph.co.uk/news/world-news/islamic-state/12009275/UN-Security-Council-unanimously-approves-all-necessary-measures-against-Isil-in-Syria.html>).
- The Legality of Russian Airstrikes in Syria and 'Intervention by Invitation', z 29. dubna 2016 (<http://www.e-ir.info/2016/04/29/the-legality-of-russian-airstrikes-in-syria-and-intervention-by-invitation/>).
- An airstrike in Syria killed entire families instead of ISIS fighters, z 21. července 2016 (<https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/07/21/an-airstrike-in-syria-killed-entire-families-instead-of-isis-fighters/>).
- Syria resolution authorizing military force fails in U.N. Security Council, z 28. srpna 2013 (<http://www.cbsnews.com/news/syria-resolution-authorizing-military-force-fails-in-un-security-council/>).

Fotografie

- [1] Letecké nálety v Sýrii, autor: DVIDSHUB, zdroj: Flickr.
- [2] Pronásledování Jezidů Islámským státem, autor: Zfigueroa, zdroj: Wiki-media Commons.
- [3] Americký voják s vlajkou ISIS v Iráku, autor: U.S. Army, zdroj: Wiki-media Commons.
- [4] Kurdští bojovníci, autor: Kurdishstruggle, zdroj: Wiki-media Commons.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Smutné výročí masakru Jezídov bojovníky ISIS v Sinjare

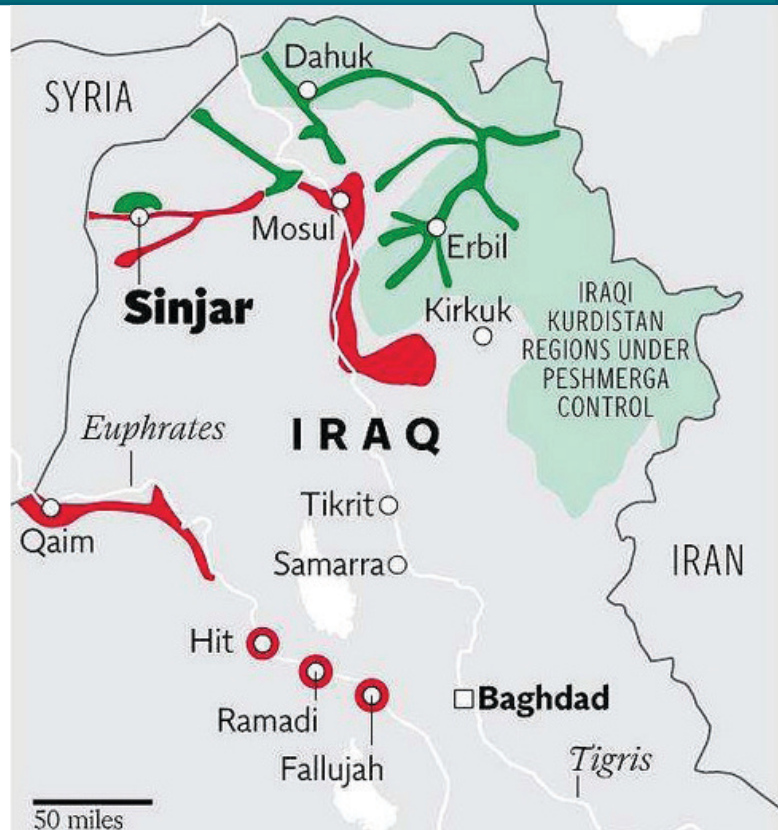
Katarína Hukelová

V auguste 2016 uplynuli dva roky od masakru Jezídov na severe Iraku v oblasti Sinjar. Tisíce ďalších príslušníkov tejto komunity sú aj po dvoch rokoch väznené na území takzvaného kalifátu Islamského štátu.

Oblasť Sinjar so stovkami dedín a menších miest okolo horského hrebeňa Mount Sinjar sa nachádza na severe Iraku, len približne 15 kilometrov od hraníc so Sýriou, a ešte donedávna bola domovom najväčšej komunity Jezídov. Ide o unikátnu etnicko-religióznou skupinu, ktorej náboženstvo je zmesou judaizmu, kresťanstva a islamu, pričom si však zachováva vlastné zvyky a tradície nemenné po niekoľko tisíc rokov.

Jezídi z oblasti Sinjar sa do pozornosti svetovej verejnosti dostali pred dvoma rokmi, a to presne dňa 3. augusta, keď v skorých ranných hodinách vtrhli do tohto severoirackého regiónu bojovníci Islamského štátu (ISIS) a po niekoľko dní tu páchali zverstvá tak príznačné pre túto teroristickú skupinu. Niekoľko stoviek bojovníkov ISIS narazilo na malý alebo žiaden odpor. V oblasti mal kontrolné stanovišťa len zanedbateľný počet kurdských bo-

Nadia Murad a predseda EP Martin Schulz [1]

Mapa Iráku a oblasti Sinjar [2]

jojovníkov, ktorí sa dali na ústup po tom, čo oblasť obkľúčili bojovníci ISIS. V niektorých dedinách sa behom pár hodín sformovali obranné oddiely z miestnych mužov, ktorí však boli len ľahko ozbrojení, a proti ISIS nemali žiadnu šancu. Keď príslušníci ISIS obsadili cesty a iné strategické body v regióne, vydali sa mobilné jednotky hľadať a zajať tých Jezídov, ktorí stihli opustiť svoje dediny a utiecť.

Tisíce Jezídov bolo zajatých. Muži, ktorí odmietli konvertovať na islam boli popravení na uliciach, buď tak že boli strelení do hlavy alebo im príslušníci ISIS podrezali hrdlo. Ich rodinní príslušníci boli nútení sa týmto popravám prizerať. Vyše 300 mužov a chlapcov bolo behom hodiny popravených v dedine Kocho v priestoroch miestnej školy, kam boli obyvatelia nahnaní. Bolo tu zavraždených aj 80 starších žien, o ktorých bojovníci ISIS usúdili, že by na trhu s otrokmi nemali žiadnu cenu.

Pokiaľ muži konvertovali na islam, boli spolu so ženami, dievčatami a deťmi odvezení do Sýrie, irackého Mosulu a iných miest ovládanými ISIS. Chlapci

Jezídští uprchlíci v kempu Newroz [3]

nad 12 rokov boli umiestnení do výcvikových táborov ISIS a rozšírili rady bojovníkov Islamského štátu. Na území kalifátu bol zavedený trh s otrokmi, kde skončila väčšina jezídskych žien a dievčat, mnohé z nich predávané ako sexuálne otrokyne bojovníkom ISIS. Predpokladá sa, že do dnešného dňa bolo zabitých vyše 5000 Jezídov, približne 3200 žien a dievčat slúžia dodnes bojovníkom ISIS ako otrokyne a sexuálne otrokyne a približne 400 tisíc Jezídov bolo prinútených násilne opustiť svoje domovy.

Podľa správy Rady pre ľudské práva OSN z júna 2016, uvedené zverstvá ISIS voči Jezídom napĺňajú skutkové podstaty zločinu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov. Zatiaľ nebol ustanovený žiaden ad hoc tribunál, ktorý by mal jurisdikciu nad zločini ISIS voči komunite Jezídov. Tvárou Jezídov a predovšetkým jezídskych žien je 23-ročná Nadia Murad, ktorá bola sama otrokyňou bojovníka ISIS, a ktorej sa podarilo utiecť. V súčasnosti je nominovaná na Nobelovu cenu mieru a snaží sa aj za pomoci svojej právnej zástupkyne Amal Clooney „dostať“ prípad Jezídov pred Medzinárodný trestný súd.

Zdroje

- Allum, C.: Amal Clooney to represent ISIS survivor Nadia Murad and victims of Yazidi genocide, NY Times, 9 jún 2016 (<http://nytlive.nytimes.com/womenintheworld/2016/06/09/amal-clooney-to-represent-isis-survivor-nadia-murad-and-victims-of-yazidi-genocide/>).
- Elbagir, N.: Mass graves, missing children: Evidence of brutality in Iraqi town of Sinjar, CNN, 13. január 2016 (<http://edition.cnn.com/2016/01/12/middleeast/nima-elbagir-sinjar-mass-graves/>).
- Human Rights Council: „They came to destroy“: ISIS crimes against Yazidis, Human Rights Council, A/HRC/32/CRP.2, 15 jún 2016 (http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/CoISyria/A_HRC_32_CRP.2_en.pdf).

Fotografie

- [1] President Schulz meets Ms. Nadia Murad, autor: Martin Schulz, zdroj: www.flickr.com, Creative Commons, CC BY-NC-ND 2.0, 23. Február 2016
- [2] Sinjar Iraq ISIS: Maps, autor: Domenico, zdroj: www.flickr.com, Creative Commons, CC BY-ND 2.0
- [3] Jezídští uprchlíci v kempu Newroz, autor: Rachel Unkovic, zdroj: Department for International Development, Creative Commons, CC BY 2.0

Kolik stojí mezinárodní trestní spravedlnost?

Petr Pospíšil

Stíhání zločinů podle mezinárodního práva není levnou záležitostí. Provoz mezinárodních trestních tribunálů, náklady spojené se shromažďováním důkazů, svědků, dokumentace, výdaje na platy soudců a ostatních zaměstnanců dosahují několika desítek milionů eur ročně. Vyplatí se to s ohledem na jejich efektivitu a výsledky činnosti?

Mezinárodní trestní soud (MTS) je jediným stálým mezinárodním trestním tribunálem a na rozdíl od ad hoc tribunálů disponuje rovněž nejširší místní příslušností. Zatímco v prvním roce jeho provozu (2004) jeho rozpočet činil „pouze“ 53 milionů eur, v roce 2015 dosahoval 130 milionů. Nejvýznamnější položky MTS vynakládá na provoz Kanceláře a v pořadí druhý největší podíl připadá na úřad žalobce. Za dobu jeho existence bylo před MTS obviněno 39 osob, přičemž pouze dva případy zatím vyústily v odsuzující rozsudek MTS (případy Katanga a Lubanga). V případě Bemba MTS rovněž vynesl odsuzující rozsudek, který však ještě není pravomocný, jelikož obžalovaný se odvolal a v současné době probíhá odvolací řízení.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) sice disponuje podstatně omezenější místní příslušností, avšak jeho existence trvá o více než deset let déle než v případě MTS. Za tu dobu bylo před ICTY obžalováno 161 osob a více než polovina z nich (83) byla rovněž odsouzena. Rozpočet ICTY v dvouletém období 2014-2015 činil 180 milionů eur, na jeden rok tedy vychází cca 90 milionů eur. Oproti předchozím dvouletým obdobím se však jedná o podstatné snížení: v letech 2012-2013 ICTY operoval s částkou okolo 250 milionů; dva roky předtím dokonce se sumou ještě o 36 milionů vyšší. I přes vyšší náklady tedy ICTY ze vzájemného srovnání s MTS vychází jako podstatně efektivnější soudní orgán.

Rozpočet druhého z ad hoc mezinárodních trestních tribunálů zřízených v 90. letech, ICTR, se každoročně pohybuje okolo 90 milionů eur. Za dobu své existence bylo tímto tribunálem doposud obžalováno 95 jedinců, z toho 61 bylo i usvědčeno. Tento výsledek z ICTR činí relativně nejefektivnější mezinárodní trestní tribunál.

Původní budova MTS [1]

Naopak na opačném pólu pomyslného žebříčku, tedy v pozici nejméně efektivního mezinárodního trestního soudu, se jednoznačně nachází Zvláštní soud pro Libanon. Za dosavadních necelých sedm let své existence má tento orgán na svém kontě pouze devět vznesených obvinění, na první odsuzující rozsudek se stále čeká, a to vzdor tomu, že provoz tribunálu dosud stál bezmála 400 milionů eur.

Zvláštní soud pro Sierra Leone, zřízený v roce 2002, svoji činnost formálně ukončil v prosinci 2013. Celkem bylo před ním obviněno 22 osob, usvědčeno 16 z nich, a náklady na jeho činnost za celé období představovaly přibližně 270 milionů euro.

Nezbývá než očekávat, jak míru vynaložených prostředků i efektivitu orgánů mezinárodní trestní spravedlnosti ovlivní ukončení činnosti ICTY a ICTR a jejich nahrazení mechanismem MICT, o kterém jsme pojednali v minulém čísle Bulletinu (viz Bulletin 7-8/2016, s. 12).

Nová budova MTS [2]

Co se týče Mezinárodního trestního soudu, po více než dvanácti letech jeho reálného fungování se pomalu blíží věku dospělosti a je tedy zapotřebí, aby si ze svých dvou ad hoc předků z devadesátých let vzal příklad, dokázal zrychlit probíhající procesy a na základě své činnosti dokázal, že má v systému mezinárodní trestní spravedlnosti své pevné místo.

Budova ICTY v Haagu [2]

Zdroje

- United Nations. International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. About the ICTY. The Cost of Justice (<http://www.icty.org/en/about/tribunal/the-cost-of-justice>).
- The 2016 ICC budget - more money, more problems? Justice Hub, 17. září 2015 (<https://justicehub.org/article/2016-icc-budget-more-money-more-problems>).
- The Special Court for Sierra Leone rests - for good, Africa Renewal, April 2014 (<http://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2014/special-court-sierra-leone-rests-%E2%80%93-good>).
- Ten years, \$900m, one verdict: Does the ICC cost too much?, BBC, 14. března 2012 (<http://www.bbc.com/news/magazine-17351946>).

Fotografie

- [1] Původní budova MTS, autor: Hanhil, Wikipedia, CC BY-SA 3.0.
- [2] Nová budova MTS, Autor: Hypergio, 3. dubna 2016, en.wikipedia.org, Wikipedia Commons, CC BY-SA 4.0
- [3] Budova ICTY v Haagu, Autor: Julian Nitzsche, 11. července 2012, en.wikipedia.org, Wikipedia Commons, CC BY-SA 4.0-3.0-2.5-2.0-1.0

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Sloboda prejavu pre všetkých: Kurski proti Poľsku a Ziemiński proti Poľsku

Erik Kotlárík

Počas horúcich letných mesiacov Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu rozhodol dva súdne spory, pri ktorých proti sebe stála sloboda prejavu a ochrana osobnosti.

V oboch prípadoch sa iba potvrdila dobre známa zásada európskej judikatúry: verejne činné osoby musia zniesť väčšiu mieru kritiky. Novinou je, že podľa rozhodnutia *Kurski proti Poľsku* aj samotné noviny predstavujú účastníkov verejného diškurzu, a preto sa musia vyrovnávať aj so zvlášť negatívnymi reakciami, ktoré môžu mať až príchut konšpiračných teórií. Vo veci *Ziemiński proti Poľsku (číslo 2)* nedošlo k veľkému prekvapeniu, keď sa podobná povinnosť uložila aj miestnemu politikovi, hoci podľa disentu sa mala dať poľským súdom väčšia voľnosť.

Kurski proti Poľsku: Fakty

Politik a poslanec za stranu Právo a spravodlivosť Jacek Kurski obvinil poľský denník Gazeta Wyborcza z toho, že je na výplatnej páske veľkej ropnej spoločnosti. Menovaný denník politika žaloval, pretože jeho tvrdenia údajne poškodili ich povest. Celá vec sa dostala v Poľsku na Najvyšší súd, ktorý dal novinám za pravdu. Najvyšší súd zdôraznil, že politik svoje obvinenie neprezentoval ako názor, ale ako fakt, ktorý nebol podložený konkrétnymi dôkazmi. Najvyšší súd preto nariadil, aby sa v predmetných novinách na náklady Kurského zverejnilo ospravedlnenie, čo on odmietol. Následne mu okresný súd vo Varšave uložil povinnosť uhradiť náklady za publikáciu ospravedlnenia vo výške 8.700 EUR.

Kurski proti Poľsku: Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva

Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu (ďalej len „ESLP“) rozhodol, že noviny ako účastník

Noviny [1]

verejného diškurzu musia byť „otreljšie“ ako ostatné subjekty a čeliť spíškam často jedovatej kritiky. V prvom kroku ESLP uznal, že je na poľskom súde, aby posúdil, či boli tvrdenia konkrétneho politika dostatočne preukázané. V druhom kroku však ESLP jednoznačne stanovil, že v danom prípade poľské súdy nemali vôbec skúmať, či vyjadrenia politika boli pravdivé, nakoľko sa jedná o verejnú debatu, a teda došlo k porušeniu článku 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd (ďalej len „Dohovor“). Nakoniec ESLP stanovil, že sankcia uložená poslancovi bola „nadmerná“, pretože presahovala 18-násobok poľskej priemernej mzdy. Celkovo teda poľské súdy dostatočne nevyvážili práva nakladateľa na ochranu dobrej povesti s Kurského právom na slobodu prejavu.

Kurski proti Poľsku: Zhodnotenie

Uvedené rozhodnutie logicky vyvažuje pomer síl medzi novinármi ako účastníkmi verejnej debaty

Polský politik Jacek Kurski [2]

a politikmi. Dôvodom je, že nielen politici, ale aj noviny formujú verejný priestor a majú tak vplyv na celkové fungovanie spoločnosti. Je síce pravda, že noviny sú strážnym psom demokracie a predstavujú dôležitý prvok kontroly, ale práve preto by aj oni samotné mali podliehať určitému dohľadu.

Verejnosť má preto nepochybne záujem vedieť nielen to, či je politik napojený na veľkú korporáciu, ale aj to, či na ňu nie sú napojené aj masmédiá. Adresátom tohto rozhodnutia je predovšetkým verejnosť, ktorá by si mala formovať názor na základe objektívnych informácií. Preto je potrebné, aby existovalo voľné pole pre kritiku, ktorá umožní jednotlivé informácie vyhodnotiť a je pritom jedno, či ich pôvodcom je politik alebo novinár.

Disproporčná sankcia?

Na prvý pohľad pôsobí trochu zvláštne zistenie ESLP, že sankcia bola disproporčná. Kurského

plat poslanca je určite vyšší ako priemerný poľský zárobok. Logicky by preto neúmernosť sankcie mala byť posudzovaná vo vzťahu k majetkovým pomerom žalovaného. Pri bližšom preskúmaní však tento rozpor predstavuje obozretné konanie ESLP. Veľmi ľahko sa môže stať, že odškodné si bude uplatňovať politik voči konkrétnym novinám. Pre niektorých malých vydavateľov by vysoká pokuta mohla byť likvidačná. Preto je naviazanie jej výšky na priemernú mesačnú mzdu dobrým preventívnym riešením ako nestanoviť škodlivý precedens.

Ziemiński proti Polsku: Fakty

V druhom prípade pranieroval miestny denník autorov reformou poľnohospodárskeho sektora. Článok niesol honosný názov “Elegantne zabalené lajno”. Hoci sa v článku nekritizovala konkrétna osoba, z kontextu sa ľahko dali vytušiť adresáti kritiky. Autor článku tvrdil, že ten, kto reformu vymyslel, mal “dutú hlavu” a bol to “debilný úradník”. Nakoniec sa k uvedenej reforme definitívne „prihlásili“ dvaja úradníci miestnej štátnej správy a tiež starosta tým, že autora článku zažalovali.

Ziemiński proti Polsku: Rozhodnutie poľských súdov

Poľské súdy rozhodli, že článok nie je hanlivý v zmysle občianskeho zákonníka. To však bola iba slabá útecha, pretože bol prekvalifikovaný na urážku na cti v zmysle trestného zákona, pričom editor časopisu bol povinný zaplatiť 2.500 EUR. Predovšetkým poľské súdy zdôraznili, že výrazy ako „dutá hlava“ alebo „debilný úradník“ vážnym spôsobom zasahujú do cti jednotlivca a prekračujú tak limit únosnej kritiky.

Ziemiński proti Polsku: Rozhodnutie ESLP

ESLP dal za pravdu poľskému novinárovi, keď stanovil, že poľské súdy porušili článok 10 Dohovoru, a na podporu svojich tvrdení uviedol dva hlavné argumenty. Po prvé, v danom prípade bol text satirický, a preto si autor mohol dovoliť použiť aj trochu korenistejšie výrazy. Navyše sa zaoberal situáciou v poľnohospodárstve, a teda sa jednalo o vec verejnú, kde sa jednoducho s drzými názormi ráta. Po druhé, súd skonštatoval, že predmetom kritiky boli štátni zamestnanci a politik, ktorí musia

Turecko dočasně deroguje Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv

Helena Kopecká

V červenci 2016 obletěla svět zpráva o tom, že Turecko po pokusu o převrat dočasně odstupuje od závazků z evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Jaké dopady to může mít na ochranu lidských práv v této zemi?

Převrat v Turecku

Dne 15. července 2016 došlo v Turecku ze strany frakce armády k pokusu o převrat, jehož cílem bylo svrhnout vládu prezidenta Erdogana. Pučisté však nedokázali rychle získat dostatečný počet příznivců a jejich čin byl ze strany opozičních stran odmítnut. Již několik hodin po začátku puče proto došlo k jeho ukončení. Tato frakce armády tak nejspíše podcenila Erdoganovy příznivce, propojení turecké politické Strany spravedlnosti a rozvoje s částí společnosti, a stejně tak i mediální prostředí, neboť obsazení jedné státní televizní stanice zjevně nebylo dostačující.[1]

Derogace ze závazků Úmluvy v naléhavé situaci

Turecko v důsledku pokusu o převrat oznámilo 20. července 2016 tříměsíční stav ohrožení. Prezident Erdogan prohlásil, že tento stav ohrožení umožní příslušným autoritám rychleji a efektivněji jednat proti představitelům puče. Stejně tak bylo oznámeno, že Turecko dočasně deroguje závazky, které pro něj plynou z Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod na základě článku 15 této Úmluvy. Podobný krok již v minulosti učinila Francie v reakci na útoky v Paříži.

Podle článku 15 Úmluvy je možné v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence, aby stát přijal opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva. Zároveň nelze odstoupit od článku 2 (práva na život), článku 3 (zákazu mučení), článku 4 (zákazu otroctví a nucených prací) a článku 7 Úmluvy (uložení trestu jen na základě zákona) a některých práv obsaže-

Prezident Erdogan [2]

ných v protokolech k Úmluvě, konkrétně článku 1 Protokolu č. 6 a v článku 1 Protokolu č. 13 (zákazu trestu smrti) a článku 4 Protokolu č. 7 (práva nebýt souzen nebo potrestán dvakrát). Nicméně možné je omezit řadu jiných práv, například svobodu projevu či sdružování. Byť turečtí představitelé prohlašují, že životy a svobody jejich občanů nejsou a nebudou v budoucnu ovlivněny, řada ochránců lidských práv si tím není tak jistá.

Lidskoprávní situace v Turecku

Turecko je jednou ze zemí, proti které je tradičně podáváno před Evropským soudem pro lidská práva nejvíce stížností, ať už mezistátních či individuálních. K 30. červnu 2016 registroval tento soud

8250 nevyřízených žádostí. Řada stěžovatelů v minulosti v řízení proti Turecku uspěla, v 87 % rozsudků shledal soud porušení minimálně jednoho článku Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Řada světových organizací, jako například Human Rights Watch nebo Amnesty International, poukazují na dlouhodobé porušování lidských práv v Turecku.[2] Dočasná derogace z Úmluvy proto zcela jistě ochrání lidských práv v Turecku neprospěje, naopak lze pravděpodobně očekávat zhoršování lidskoprávní situace.

Již ode dne uskutečnění převratu bylo v Turecku zadrženo, vyslýcháno nebo suspendováno zhruba 60 tisíc vojáků, policistů, soudců, akademiků a státních zaměstnanců. Nikdo však neví, kolik z nich bylo skutečně podezřelých z napojení na převrat a u koho mohlo jít o obvinění či vyšetřování, které se zrovna hodilo současné státní správě. Organizace Human Rights Watch poukazuje například na zadržení novináře a lidskoprávního aktivisty Orhana Kemala Cengize dne 17. července 2016, jenž je vyšetřován v souvislosti s údajně teroristickou organizací Muhammeda Fethullaha Gülena, duchovního dlouhodobě žijícího v USA. Poté, co došlo o dva dny dříve k pokusu o převrat, označil prezident Erdogan za strůjce tohoto pokusu právě Gülena a požádalo o jeho vydání zpět do Turecka.

Dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv musí každý stát využívající svého práva na dočasné derogování Úmluvy, tedy i Turecko, v plném rozsahu informovat generálního tajemníka Rady Evropy o opatřeních, které přijal. Otázkou zůstává, jestli toto informování vůbec může zabránit zhoršování lidskoprávní situace v Turecku, například omezování svobody projevu. Zatím se zdá, že tomu tak není.

Poznámky

- [1] O puči, turecké armádě a její měnící se roli je možné se více dočíst v článku výzkumníka a bezpečnostního analytika Ústavu mezinárodních vztahů Jana Daniela v komentáři pro Mezinárodní politiku: <http://www.iir.cz/article/zmareny-puc-odrazi-ustup-turecke-armady-z-politiky>.
- [2] Více možno přečíst například ve zprávě Human Rights Watch World Report 2016, dostupné zde: <https://www.hrw.org/world-report/2016/country-chapters/turkey> nebo ve zprávě Amnesty Inter-

national Annual Report 2015/2016, dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/turkey/report-turkey/>.

Zdroje

- Bílková, Veronika (2016): S pučisty bez rukaviček? Turecko derogovalo Evropskou úmluvu o lidských právech. Červenec 2016 (http://www.dokumenty-iir.cz/ILR/Reflexe_6_preklad.pdf).
- Withnall, Adam (2016): Turkey suspends European Convention on Human Rights in wake of attempted coup. Independent, 21. července 2016 (<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/turkey-coup-attempt-human-rights-president-erdogan-purge-turkish-military-a7148166.html>).
- Turkey MPs approve state of emergency bill allowing rule by decree (2016). The Guardian, 21. července 2016 (<https://www.theguardian.com/world/2016/jul/21/turkey-parliament-expected-to-pass-erdogan-emergency-measures>).
- EU commissioner (2016): Deeply concerned by detention of journalist & human rights advocate Orhan Kemal Cengiz and his lack of access to a lawyer. UN Watch, 21. července 2016 (<http://www.unwatch.org/un-chief-must-protest-turkish-arrest-journalist-addressed-un/>).

Fotografie

- [1] Prezident Erdogan, autor: World Economic Forum, zdroj: Wiki-media Commons.
- [2] Demonstrace podporovatelů prezidenta Erdogana, autor: Mstyslav Chernov, CC BY-SA 4.0.

Demonstrace podporovatelů prezidenta Erdogana [2]

Letní vánek lidských práv ze Štrasburku

Jana Nováková, Lenka Vavrušová

I v horkých letních měsících Evropský soud pro lidská práva nikterak nezahálel a my Vám nyní přinášíme souhrn nejdůležitějších rozsudků Velkého senátu, které byly za toto období vydány. Jedná se o případy konfiskace majetku na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN, přiměřenosti trvání vyšetřovací vazby, vyhoštění a povinností po vyškrtnutí stížnosti ze seznamu projednávaných případů.

Právo na prezium v případě zařazení na seznam konfiskovaných osob

Rozsudek Velkého senátu ESLP ve věci *Al-Dulimi a Montana Management Inc. proti Švýcarsku* [1] je rozhodnutí posuzující možnost preziumu oprávněnosti opatření vydaných na základě rezolucí Organizace spojených národů (dále jen OSN) vnitrostátními soudy.

První stěžovatel je irácký státní příslušník žijící toho času v Jordánsku, přičemž podle Rady bezpečnosti OSN byl správcem financí iráckých tajných služeb za vlády Saddáma Husajna. Také působil jako výkonný ředitel druhé stěžovatelky, jejíž sídlo se nacházelo v Panamě. Na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN [2] byly členské státy i nečlenové OSN vyzvány, aby začaly proti Iráku po invazi do Kuvajtu uplatňovat ekonomická opatření, a to včetně uvalení embarga.

Stěžovatelé byli zahrnuti do okruhu subjektů, vůči kterým bylo na základě pokynu švýcarské Federální rady zahájeno řízení o konfiskaci majetku. Jejich návrhy na výmaz ze seznamu byly správními úřady a následně národními správními soudy zamítnuty z důvodu nutnosti plnit závazky z daných rezolucí. Žaloba byla odmítnuta i švýcarským Federálním soudem, neboť dle jeho názoru neměl příslušnost k preziumu rozhodnutí, jež implementuje rezoluci OSN, která nedává členským státům žádný prostor k uvážení, ale ukládá toliko jasné a konkrétní povinnosti.

Rozhodnutí Velkého senátu ESLP předcházelo rozsudku senátu druhé sekce ze dne 26. listopadu 2013 [3], který rozhodl většinou čtyř hlasů proti třem o porušení práva stěžovatelů na přístup k soudu podle

Vlajka OSN [1]

čl. 6 odst. 1 Úmluvy, když vnitrostátní soudy rozhodly o „zmražení“ a následné konfiskaci majetku na základě rezolucí Rady bezpečnosti OSN, avšak odmítly prezium odůvodněnosti, příp. přiměřenost tohoto zásahu. ESLP zde také poukázal na skutečnost, že doposud neexistuje účinný a nezávislý prezium na úrovni OSN, pokud jde o oprávněnost důvodů, na jejichž základě jsou konkrétní osoby zahrnovány do okruhu konfiskovaných osob, a je proto nezbytné, aby dotčené osoby mohly požádat vnitrostátní soudy o prezium opatření přijatých v rámci těchto sankčních režimů.

Výše uvedené podle ESLP znamená, že Evropská úmluva sice nezakazuje smluvním stranám přenášet své pravomoci na jiné mezinárodní organizace, ale jednání státu v souladu s jinými závazky bude podle ESLP ospravedlnitelné jedině tehdy, pokud daná mezinárodní organizace chrání lidská práva způsobem alespoň srovnatelným s úrovní poskytovanou Evropskou úmluvou.[4]

Případ byl na základě žádosti švýcarské vlády postoupen Velkému senátu ESLP. Ten vyložil podstatu práva na přístup k soudu dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy ve spojitosti s právním státem, ve kterém má každý právo na účinný soudní prostředek ochrany svých práv. Ačkoli tedy akceptoval argument švýcarské vlády, že odmítnutím přezkumu sledovala pouze naplnění rezoluce, tak zároveň konstatoval, že tímto postupem žalovaný stát porušil právo stěžovatelů na přístup k soudu, pokud se domáhali vnitrostátního přezkumu oprávněnosti zařazení na seznam konfiskovaných osob.

Evropská úmluva je navzdory své specifické povaze stále mezinárodní smlouvou, která se musí vykládat v souladu se všemi principy a zásadami mezinárodního práva a při výkladu rezoluce OSN musí být brána v úvahu. Navíc žádné ustanovení rezoluce explicitně nezakazovalo švýcarským soudům ověřit oprávněnost zařazení stěžovatelů na seznam, aby tak bylo zajištěno dodržování lidských práv.

Na základě výše uvedených skutečností (a se současným ztotožněním se s právním názorem vysloveným v senátním rozhodnutí ESLP) dospěl Velký senát ESLP k závěru, že byl porušen čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Jelikož však nebyly naplněny podmínky pro přiznání spravedlivého zadostiučinění, soud žádnou peněžitou kompenzaci, ani náhradu nákladů řízení ve věci nepřiznal. K rozsudku jsou pak připojena i nesouhlasná a odlišná stanoviska celkem devíti soudců.

Přiměřenost vyšetřovací vazby

Velký senát ESLP v rozsudku *Buzadji proti Moldavské republice* posuzoval existenci jiných náležitých a dostatečných důvodů pro trvání vazby než důvodné podezření ze spáchání trestného činu. Stěžovatel byl zatčen v květnu 2007 a formálně obviněn z podvodů při činnosti státního podniku, jehož byl ředitelem. Vzhledem k závažnosti obvinění, složitosti případu a riziku nekalých praktik byl umístěn do vyšetřovací vazby. Jeho vazba byla prodloužena a následně změněna na domácí vězení, v němž zůstal do března 2008, kdy byl propuštěn na kauci.

ESLP v senátním rozsudku ze dne 16. prosince 2014 rozhodl čtyřmi hlasy proti třem, že došlo k porušení článku 5 odst. 3 Úmluvy, neboť vnitrostátní soudy nepředložily dostatečné důvody pro

prodloužení vyšetřovací vazby stěžovatele a ani pro následně nařízené domácí vězení. Na žádost moldavské vlády byla věc postoupena Velkému senátu ESLP.

Podle první části čl. 5 odst. 3 Úmluvy, osoby zatčené či zadržené v souladu s článkem 5 odst. 1 písm. c) musí být "ihned" předvedeny před soudní orgán, který bude zkoumat zákonnost a důvody zadržení. Druhá část čl. 5 odst. 3 Úmluvy hovoří o právu být souzen v přiměřené lhůtě nebo být propuštěn během řízení. Judikaturou bylo dovozeno, a to za předpokladu, že přetrvává přiměřené podezření, které je podmínkou sine qua non pro platnost pokračujícího zadržení, že po "uplynutí určité doby" ani to již nestačí, a je třeba najít jiné "relevantní a dostatečné" důvody k dalšímu zadržování obviněného. Soud však nikdy nedefinoval délku "určité doby", i když uznal, že to může být také velmi krátká doba, třeba jen několik dní.

Soud tedy považoval za užitečné, aby dále rozvíjel svou judikaturu týkající se požadavků na vnitro-

Soudní síň Evropského soudu pro lidská práva [2]

státní soudní orgány, které mají ospravedlnit pokračující zadržování osoby.

ESLP nejprve zopakoval, že lhůty, které mají být vzaty v úvahu při posuzování přiměřenosti zadržení v případě obou částí čl. 5 odst. 3 Úmluvy, začínají v tomtéž okamžiku, tedy když je osoba zbavena svobody. Uplatnění záruk druhé části čl. 5 odst. 3 Úmluvy se do určité míry překrývá s první, přesto potřeba dalších relevantních a dostatečných důvodů pro trvání důvodného podezření je odkázána na poněkud vágní pojem "uplynutí určité doby".

V této souvislosti ESLP konstatoval, že vnitrostátní zákony převážné většiny členských států Rady Evropy, vyžadují, aby příslušné soudní orgány předložily "relevantní a dostatečné" důvody pro trvání vazby ihned poté anebo jen pár dní po zatčení, a to když soudce prvně zkoumá nutnost umístění obviněného ve vyšetřovací vazbě. V důsledku toho je požadavek poskytnout "relevantní a dostatečné důvody" aplikován již v době prvního rozhodnutí nařizujícího ponechání obviněného ve vazbě, to znamená "okamžitě" po zatčení. Pokud by takový přístup byl přenesen do čl. 5 odst. 3 Úmluvy, zna-

menalo by to nejen zjednodušení, ale také větší jasnost a právní jistotu a zejména by se zvýšila ochrana proti překročení přiměřené délky vazby.

Velký senát shledal, že domácí vězení stěžovatele rovněž představovalo odnětí svobody a uplatnil proto stejná kritéria po celou dobu zbavení osobní svobody, a to bez ohledu na místo, kde byl stěžovatel zadržován. Bylo zjištěno, že důvody uvedené vnitrostátními soudy pro nařízení a prodloužení držení stěžovatele ve vazbě byly stereotypní a abstraktní. V jejich rozhodnutí byly uváděny důvody zadržení bez jejich vztažení na případ stěžovatele. Kromě toho soudy nejednaly konzistentně. V některých případech byla přijata rozhodnutí o prodloužení vazby ze stejných důvodů, aniž by byla zjevná změna okolností, anebo bez udání důvodu. V otázce natolik důležité, jako je právo na svobodu, musí vnitrostátní orgány přesvědčivě prokázat, že zadržení bylo nezbytné, což však v případě stěžovatele jistě nebylo.

Nebyly proto dány žádné relevantní a dostatečné důvody na nařízení a prodloužení vazby stěžovatele před zahájením soudního řízení, a proto Velký senát jednomyslně shledal porušení čl. 5 odst. 3 Úmluvy a přiznal stěžovateli odškodnění ve výši 3000 EUR.

Vezeňská cela [3]

Účinné vyšetřování po vyškrtnutí stížnosti ze seznamu případů

Ve věci *Jeronovičs proti Lotyšsku* se stěžovatel u Velkého senátu ESLP domáhal znovuotevření trestního řízení. V roce 1998 bylo zahájeno trestní stíhání proti policistům pro zneužití úřední moci, které však bylo posléze zastaveno. V roce 2001 podal žalobce stížnost k ESLP, ve které vylíčil, že s ním bylo po zatčení špatně zacházeno a případ nebyl náležitě prošetřen. Ve vztahu k této stížnosti lotyšská vláda předložila jednostranné prohlášení potvrzující porušení čl. 3 Úmluvy a přiznávající odškodnění. Následně byla stížnost v rozsahu uznání dle jednostranného prohlášení vyškrtuta ze seznamu projednávaných případů. V roce 2010 lotyšské úřady odmítly obnovit trestní řízení.

Ve své současné stížnosti k ESLP stěžovatel namítá, že navzdory potvrzení vládou o tom, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy, státní orgány řádně neprošetřily špatné zacházení se stěžovatelem ze strany policistů. Senát ESLP se rozhodl vzdát příslušnosti k projednání věci ve prospěch Velkého senátu.

Azyl [4]

Velký senát ESLP konstatoval, že jednostranné prohlášení vlády může být podrobena důkladnému přezkumu hned dvakrát. Prvně před rozhodnutím o vyškrtnutí stížnosti ze seznamu projednávaných věcí a stejně tak po jejím vyřazení, aby se zhodnotilo, zda neexistují nějaké výjimečné okolnosti k obnovení přezkumu vyškrtnuté stížnosti.

Velký senát ESLP neshledal žádné výjimečné okolnosti, které by ospravedlnily obnovení stížnosti do seznamu projednávaných sporů, ani ve svém rozhodnutí o vyškrtnutí stížnosti výslovně nevěděl, zda vládě zůstala povinnost provést efektivní vyšetřování, nebo zda taková povinnost zanikla společně s uznáním a vyplacením náhrady. Nicméně žadateli zůstala zachována možnost uplatnit „jakékoliv další dostupné opravné prostředky za účelem získání odškodnění“. Taková možnost byla doprovázena odpovídající povinností na straně lotyšské vlády prošetřit špatné zacházení se stěžova-

telem v rukou státních činitelů. Vyplacením náhrady škody a uznáním porušení ustanovení Úmluvy se proto žalovaný stát nezprostil pokračujících procesních povinností uložených mu čl. 3 Úmluvy.

V opačném případě by se úřady při úmyslném špatném zacházení ze strany státních činitelů mohly omezit na pouhé vyplacení odškodnění, aniž by stíhaly a trestaly odpovědné osoby. Z uvedeného ESLP deseti hlasy proti sedmi dovodil, že případ žalobce nebyl účinně vyšetřen, jak požaduje čl. 3 Úmluvy, a přiznal mu nemajetkovou újmu ve výši 4000 EUR.

Vyhoštění jako porušení zákazu mučení

A konečně v nejčerstvějším rozsudku, *J. K. a další proti Švédsku*, se Velký senát ESLP zabýval otázkou, zda by deportace stěžovatelů do Iráku znamenala porušení zákazu mučení.

Stěžovatelé - manželský pár a jejich syn - byli iráckými státními příslušníky, kteří požádali o azyl ve Švédsku z důvodu, že jsou v Iráku pronásledováni Al-Káidou, neboť první ze stěžovatelů spolupracoval s Američany, vedle jejichž vojenské základny měl sídlo svého podnikání. Stěžovatel byl mezi lety 2004 až 2008 terčem četných hrozeb ze strany Al-Káidy. Byl na něj spáchán neúspěšný atentát, jeho bratr byl unesen a dcera stěžovatele zemřela po střelbě na jejich auto. Poté stěžovatel přestal pracovat a s rodinou se opakovaně stěhoval.

Švédské úřady žádost stěžovatelů o azyl zamítly s tím, že útoky ze strany Al-Káidy se udály před lety a od roku 2008 nebylo stěžovateli ani jeho rodině vyhrožováno a v případě, že by nebezpečí stále přetrvávalo, irácké orgány mohou stěžovatele ochránit.

V rozsudku ze dne 4. června 2015 ESLP dospěl k závěru, že vyhoštění stěžovatelů by nemělo vést k porušení čl. 3 Úmluvy, na žádost stěžovatelů však byla věc postoupena Velkému senátu.

Soud zopakoval, že vyhoštění cizince smluvním státem může vést k porušení čl. 3 Úmluvy, a je třeba posoudit, zda v zemi určení hrozí stěžovatelům reálné riziko zakázaného zacházení, a to s ohledem na současnou tamní situaci a osobní okolnosti stěžovatelů.

Soud uznal, že i když se bezpečnostní situace v Bagdádu obecně zhoršila, intenzita násilí nedosáhla úrovně, která by jako taková představovala reálné nebezpečí porušování zákazu mučení. Pokud jde o osobní poměry stěžovatelů, tito tvrdili, že byli v minulosti pronásledováni, neboť první ze stěžovatelů patřil ke skupině osob systematicky udržující vztah s americkými ozbrojenými silami, což by mohlo být relevantní pro posouzení úrovně rizika špatného zacházení v případě jejich návratu do země. Soud přisvědčil stěžovatelům v tom, že po roce 2008 unikli dalším útokům jen proto, že se skrývali, přičemž irácké státní orgány, které samy byly napojeny na organizaci Al-Káida, nemohly stěžovatelům poskytnout dostatečnou ochranu.

Soud tedy shledal, že všichni tři žadatelé by v případě jejich návratu do Iráku byli vystaveni reálné hrozbě pokračujícího pronásledování ze strany nestátních subjektů, neboť schopnost iráckých orgánů poskytnout stěžovatelům ochranu je nadále považována za sníženou. Ačkoliv současná úroveň ochrany může být pro širokou veřejnost v Iráku

stále dostačující, v případě stěžovatelů je situace odlišná, jelikož byli persekuováni pro kontakt s Američany.

Velký senát ESLP proto nebyl přesvědčen o tom, že by irácké orgány byly za zvláštních okolností případu stěžovatelů schopny poskytnout jim účinnou ochranu proti hrozbám ze strany Al-Káidy nebo jiných soukromých skupin, a proto deseti hlasy proti sedmi rozhodl, že deportace stěžovatelů do Iráku by byla porušením čl. 3 Úmluvy. Za dostatečné přitom shledal konstatování porušení práva a nárok stěžovatelů na nemajetkovou újmu zamítl.

Poznámky

- [1] *Al-Dulimi a Montana Management Inc. proti Švýcarsku*, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 21. června 2016, stížnost č. 5809/08.
- [2] A to zejména Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 1483, přijatá dne 22. května 2003, dostupná např. zde: <http://www.casi.org.uk/info/undocs/scres/2003/res1483.pdf>
- [3] *Al-Dulimi a Montana Management proti Švýcarsku*, rozsudek ESLP ze dne 26. listopadu 2013, stížnost č. 5809/08.
- [4] *Al-Dulimi a Montana Management proti Švýcarsku*, rozsudek ESLP ze dne 26. listopadu 2013, stížnost č. 5809/08, bod 114.
- [5] *Buzadji proti Moldavské republice*, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 5. července 2016, stížnost č. 23755/07.
- [6] *Jeronovičs proti Lotyšsku*, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 5. července 2016, stížnost č. 44898/10.
- [7] *J. K. a další proti Švédsku*, rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 23. srpna 2016, stížnost č. 59166/12.

Fotografie

- [1] Vlajka OSN, foto: edgarwinkler, Pixabay.com, CC0 Public Domain.
- [2] Soudní síň Evropského soudu pro lidská práva, foto: Adrian Grycuk, Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 PL.
- [3] Vazba, foto: NikiSublime, Wikimedia Commons, CC BY 2.0.
- [4] Azyl, foto: geral, Pixabay.com, CC0 Public Domain.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Uprchlíká krize: příležitost pro ekonomiku?

Josef Kovařík

Uprchlíci po celém světě čelí obviňování z odčerpávání veřejných prostředků či zabírání pracovních míst na úkor „domácích“. Dle některých názorů však uprchlíci mohou zrychlit růst ekonomiky. To potvrzují i výsledky studie americké neziskové organizace Tent vydané v květnu letošního roku.

Svět v posledních letech čelí nejhorší uprchlické krizi od konce 2. světové války, kdy se odhadovaný počet uprchlíků pohybuje okolo 22 milionů osob. Nejvyšší procento z tohoto počtu představují Syřané (4,2 milionu osob), Afghánci (2,6 milionu) a Somálci (1,1 milionů). Navzdory tomu, že se posledních zhruba 18 měsíců hovoří o krizi především v souvislosti s přílivem migrantů do států Evropské unie, největší nápor ohledně přílivu migrantů zažívají méně rozvinuté neevropské státy jako např. Jordánsko, Libanon nebo i Turecko, kde v různých utečeneckých táborech přebývá více než 85 % všech migrantů. Vyspělé státy jako USA, Japonsko či zmiňované země EU jsou tedy v tomto ohledu zasaženy stále pouze „okrajově“.

I když se z různých směrů začínají množit požadavky na zrychlení azylových řízení a podobných nástrojů přispívajících k řešení krize, měly by se podle předního britského ekonoma Stefana Dercona státy, které jsou útočištěm pro uprchlíky, smířit s tím, že daný stav věcí bude trvat ještě poměrně mnoho let a proto je nutností pracovat na začleňování uprchlíků jak do společnosti, tak postupně i do pracovního procesu. Dercon věří, že tento postup se v budoucnu pozitivně podepíše především na ekonomice vyspělých zemí, a proto by se neměly tolik bránit přijímat uprchlíky, čímž zároveň uleví zaostalejším zemím zasaženým migrační krizí.

Studie nadace Tent

Zřejmě první ucelená a komplexní mezinárodní studie o tom, jak uprchlíci (ne)přispívají ekonomikám rozvinutých zemí, vyšla letos v květnu pod ná-

Syrský tábor pro uprchlíky v Jordánsku [1]

zvem Refugees work: a humanitarian investments that yields economic dividends. Studie vychází ze statistik Mezinárodního měnového fondu a z výzkumů mapujících ekonomické dopady přijímání uprchlíků od akademiků z celého světa. Geograficky se zaměřuje na země EU, a to především na ty, které představují pro uprchlíky primární cíl.

Z výsledků je jasně patrné, že příjmy z práce uprchlíků v delším časovém horizontu vysoce přesahují počáteční výdaje investované do integrace uprchlíků. Studie udává, že jedno euro věnované na začleňování uprchlíků do pěti let vygeneruje další dvě eura ekonomického zisku. Uprchlíci přitom mohou ekonomicky přispět prakticky ve všech odvětvích. Nekvalifikovaní pracovníci v méně žádaných profesích, do kterých je problém sehnat pracovní sílu a ti kvalifikovaní mohou naopak zaplnit „díry“ na trhu v některých oblastech a obohatit tak hospodářství svými dovednostmi a schopnostmi ino-

Demonstrace k vítání uprchlíků v Londýně [2]

vovat. Mnoho těchto lidí navíc část příjmů posílá do zemí původu, tudíž tedy nepřímo mohou přispívat do určité míry i k rozvoji tamních ekonomik.

Na základě údajů Mezinárodního měnového fondu je odhadováno, že pokud by státy EU zvýšily výdaje na integraci uprchlíků např. o 0,09 % HDP v roce 2015 a 0,11 % v roce 2016, znamenaly by tyto investice zisk v podobě růstu HDP o 0,13 % v roce 2017 a až o 0,23 % v roce 2020. Mezi další ekonomické výhody dle studie patří obrovský rozdíl v nákladech na integraci již kvalifikovaného uprchlíka do pracovní praxe a na získání potřebné kvalifikace „domácího“ pracovníka. Například bylo spočítáno, že zařazení již vystudovaného lékaře z řad uprchlíků do praxe bude ve Velké Británii stát cca 35 000 dolarů, zatímco náklady potřebné k vystudování a následně zavedení do praxe z řad britských občanů se vyšplhají až do výše desetinásobku (350 000 dolarů).

Studie uvádí i některé historické příklady, kdy uprchlíci přispěli k oživení ekonomické situace zemí, v níž působili, ať už se jedná o odliv francouzských hugenotů do Velké Británie v období 17. až 18. století, exodus Židů z Německa a ostatních států pod nacistickou nadvládou do USA a dalších zemí ve 30. a 40. letech 20. století či útěk statisíců Ugandanů před vládou diktátora Idiho Amina v 70. letech do Velké Británie.

Na druhou stranu je nutné uvést, že potenciální úspěšná integrace uprchlíků do pracovního procesu závisí jednak na jejich demografické struktuře (věk, pohlaví atd.), ale do velké míry i na institucích a politice hostitelské země. V těchto zemích totiž panují v tomto směru obrovské rozdíly, kdy např. ve Švédsku je zaměstnaných pouze 25 %

všech uprchlíků ze Somálska ve věku 25 až 64 let, zatímco v USA dosahují somálští uprchlíci v daném rozmezí 57% zaměstnanosti. Zde se právě střetávají dva extrémní přístupy, kdy v USA jsou uprchlíci po počáteční nejnutnější pomoci odkázáni postupně čím dál tím víc sami na sebe, zatímco Švédsko je známé velmi štědrým sociálním systémem, který je v podstatě nenuť zapojovat se do pracovního procesu.

Z výše zmíněných faktů vyplývá, že uprchlíci nabízejí svým novým zemím ekonomický potenciál, jde jenom o to, zda jej jednotlivé státy dokážou využít. Jisté však je, že pokud nynější celosvětová uprchlická krize nebude brzy vyřešena, přičemž všechno nasvědčuje tomu, že v horizontu několika příštích let nikoli, budou hostitelské státy muset své politiky přizpůsobit řešení problému. Je to totiž, jak vyplývá ze zmiňovaných studií, v jejich nejlepším (nejen) ekonomickém zájmu.

Zdroje

Phillipe Legrain. Refugees Work: A Humanitarian Investment that Yield Economic Dividends. Květen 2016 (<http://www.tent.org/refugees-work/>).

Ursula Lindsey. How Refugees Can Strengthen Economies. 24. července 2016. (<http://www.al-fanar-media.org/2016/07/how-refugees-can-strengthen-economies/>)

Fotografie

- [1] Syrský tábor pro uprchlíky v Jordánsku, foto: U.S. Department of State, Wikimedia Commons, CC-PD-Mark
- [2] Demonstrace k vítání uprchlíků v Londýně, foto: RonF, Flickr, CC-BY-2.0
- [3] Britský ekonom Stefan Dercon, foto: Chatham House, Wikimedia Commons, CC-BY-2.0

Britský ekonom Stefan Dercon [3]

Pracovníci z KLR jako vývozní artikl

Irena Kaletová

Novináři VICE News v květnu tohoto roku zveřejnili dokumentární film, ve kterém rozkrývají nucenou práci dělníků ze Severní Koreje v Polsku. Na zjištění novinářů navázali výzkumníci z nizozemského Leiden Asia Centre, kterým se podařilo zachytit zarážející podmínky, v jakých tito novodobí otroci pracují, a popsat, jak jejich vykořisťování funguje.

Odvracená tvář Evropy

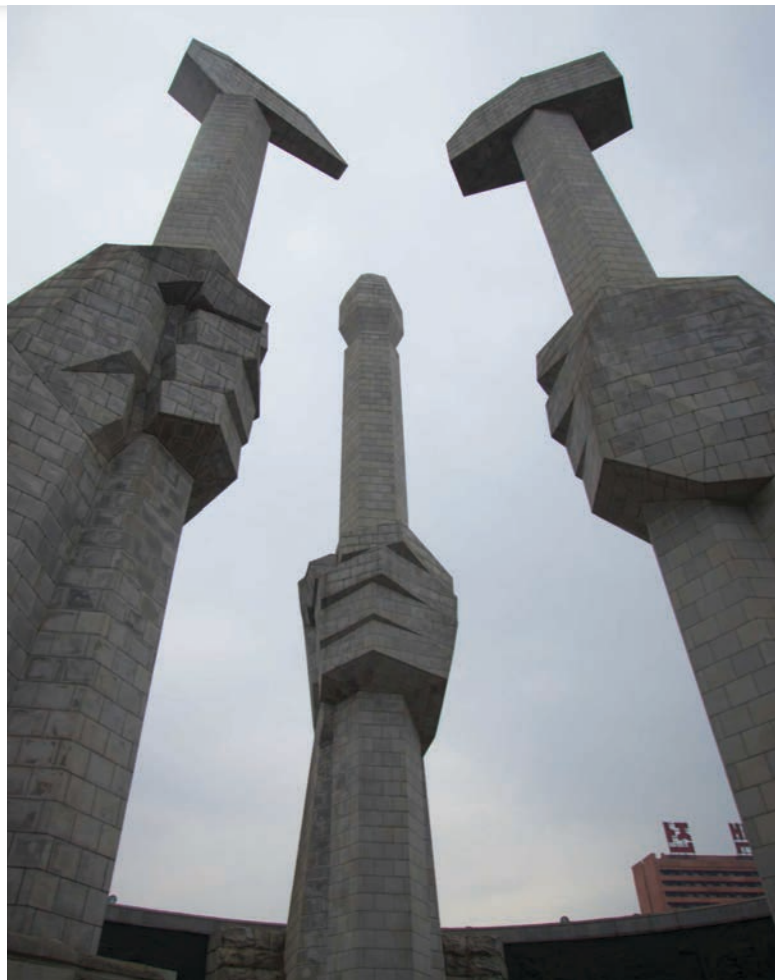
Podle Mezinárodní organizace práce v současnosti na světě vykonává nucenou práci až 21 milionů lidí. Odhady jiných institucí dosahují ale i násobně vyšších čísel. Přitom to však nejsou jen zeměpisně i kulturně vzdálené země, které se s problémem otroctví a nucené práce potýkají. K překvapení i zděšení mnohých čas od času vypluje na povrch zjištění, že ani evropské státy přes všechny lidskoprávní záruky zdaleka nemají tak čisté ruce, jak bychom rádi věřili.

V roce 2014 v polské loděnici v Gdyni došlo k tragické nehodě, při které byl popálen jeden z pracovníků – občan KLR, který o den později na následky zranění zemřel. Vyšetřování jeho smrti odhalilo řadu nedostatků v praktikách jeho zaměstnavatele – od chybějícího dozoru, přes nedostatečná bezpečnostní opatření, až po nevhodný pracovní oděv.

Kauza upoutala pozornost novinářů VICE News, kteří po situaci severokorejských pracovníků v Polsku začali intenzivně pátrat. Zevrubná rešerše a řada rozhovorů se zaměstnavateli těchto pracovníků, státními úřady, ale také samotnými pracovníky dovolila reportérům rozkrýt bezútěšné pracovní podmínky těchto lidí. Kromě toho se jim podařilo popsat fungování obchodování s levnou pracovní silou Kimovy diktatury s evropskými státy.

Jak se vám u nás líbí?

Občan KLR v polské loděnici či na stavbě odpracuje týdně kolem 70 hodin bez nároku na dovolenou. I přes množství odpracovaného času dostává mzdu

Pomník Korejské strany práce [1]

odpovídající chabému kapesnému. Základním rysem jeho pobytu v zahraničí je izolace – ta od své rodiny, kterou neuvidí alespoň 2 a půl roku po svém příjezdu, ale i ta od polského státu a společnosti. Šest dní v týdnu probíhá v režimu práce – spánek. Část neděle, jediného volného dne, pak pracovník věnuje povinným ideologickým lekcím, sebekritice a vzájemné kritice. Všechno co dělá, dělá pod drobnohledem dozorců a ostatních spolupracovníků.

Uprostřed Evropy, která se považuje za vlajkovou loď ochrany lidských práv, severokorejští pracovníci v otrockých podmínkách vykonávají nucenou práci. Není jim zaručena svoboda pohybu ani místa pobytu. Hrubě je porušováno jejich právo na soukromý a rodinný život, nedotknutelnost obydlí a korespondence. Rovněž dochází k omezení svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání, svobody projevu, práva shromažďovacího i sdružovacího. Podmínky, v jakých severokorejští pracovníci v Polsku žijí, nejsou souladné s právem na přiměřenou životní úroveň.

V útěku z pasti otrocké práce nebrání pracovníkům jen neustálý dozor, detence osobních dokumentů a nedostatek finančních prostředků. Existují i účinnější páky pro zahánění myšlenek na únik. Jednou z podmínek přijetí uchazeče k práci v zahraničí je manželka nejlépe se dvěma dětmi. Rodina se stává rukojmím, na kterém je možné vykonat trest v případě neposlušnosti pracovníka.

Kimova pracovní agentura

V KLRD organizuje nábor pracovníků společnost Rungrado, která nabízí rekruity obchodním korporacím v cílových zemích. Ty pak ochotně přijímají levnou pracovní sílu – v Polsku zejména pro práci v loděnicích, na stavbách, nebo v zemědělství. Severokorejci legálně získávají povolení pobytu a pracovní povolení, přičemž vystupují jako osoby samostatně výdělečně činné. Tímto se totiž dostanou mimo striktní regulaci zaměstnaneckého vztahu. Odměna za odvedenou práci je následně vyplácená společností Rungrado, která (v lepším případě) poskytuje pracovníkům drobné finanční obnosy.

Domyslet, kam proudí zbylá část odměn, není obtížné. Rungrado je společností ovládanou Korejskou stranou pracujících, v jejímž čele stojí sám Kim Čong-un. Díky platům asi 50.000 svých občanů pracujících v zahraničí KLRD získává ročně asi 2 miliardy dolarů – tvrdé měny tolik cenné pro režim stížený mezinárodními sankcemi. Jak velmi trefně uvedl profesor Remco Breuker z Leidenské univerzity: „Severní Korea je nejhorší a největší ilegální pracovní agentura.“

Pikantní přitom je, že polské společnosti, kterých se skandál týká, již léta čerpají tučné sumy z dotací Evropské unie. Na fungování severokorejské diktatury tedy přispívá samotná EU. Ačkoli většina pracovní síly míří z KLRD do Ruska nebo Číny, výdělek Korejců v EU je pro režim velmi významný – odměny vyplácené ve státech EU totiž daleko převyšují výdělky v ostatních státech.

Snadná i nesnadná řešení

Občané KLRD a jejich novodobé otroctví není v Evropě novinkou. Také Česká republika se v roce 2006 potýkala s odhalením nucené práce severokorejských pracovníků – tehdy šiček. Mezi státy, které přijímají pracovní sílu z KLRD, patří rovněž Malta nebo okrajově Nizozemsko.

Evropské státy včetně České republiky a nyní i Polska řeší nucenou práci Severokorejců tak, že jim jednoduše přestanou vydávat a prodlužovat pracovní povolení. Ve vztahu k těmto praktikám však nelze jinak než souhlasit s autory zprávy Leiden Asia Centre, kteří považují uvedený postup za neúčelný. Oběti vykořisťování si zaslouží pomoc, nikoli deportaci.

Jiné metody, jak s nucenou prací bojovat, jsou ale o poznání pracnější. Výzkumníci ve zprávě zdůrazňují potřebu systematicky informovat pracovníky o jejich právním postavení možnostech ochrany a společnosti, které je zaměstnávají, naopak o jejich roli v řetězci nucené práce. Oběti by pak měly mít k dispozici instituce, na které se budou moci bez strachu obrátit. Nezbytné je rovněž důsledné uplatňování sankcí vůči těm, kteří se na vykořisťování podílejí a zajištění náhrad pro poškozené.

Zdroje

Leiden Asia Centre. 2016. North Korean Forced Labour in the EU, the Polish Case: How the Supply of a Captive DPRK Workforce Fits our Demand for Cheap Labour. (<http://www.leidenasiacentre.nl/projects-en/slaves-of-the-system-research-on-north-korean-forced-labour-in-the-eu>)

Vonscheidt Christian. Wells, Miriam. Cash for Kim: North Korean Forced Labourers Are Working to Their Death in Poland. VICE News. 23. 5. 2016 (<https://news.vice.com/article/cash-for-kim-how-north-koreans-are-working-themselves-to-death-in-europe>)

Fotografie

- [1] Pomník Korejské strany práce, foto: BRJ INC., CC BY-NC-ND 2.0
- [2] Severní Korea – Pchjongjang, foto: (stephan), CC BY-SA 2.0

Severní Korea – Pchjongjang [2]

4) Česká republika a lidská práva

Právo na zákonného soudce před Ústavním soudem

Adam Blisa

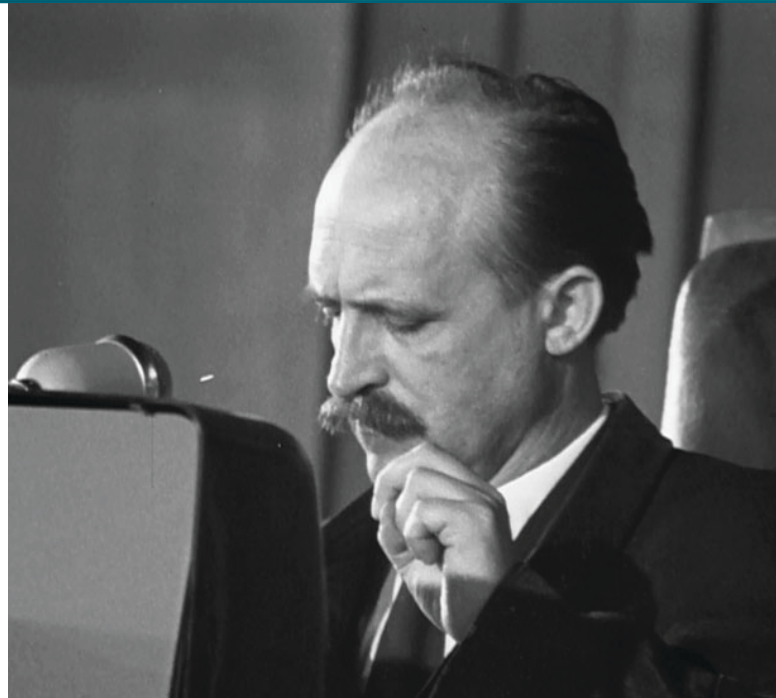
V minulých číslech jsme psali, že jedním z témat, která budou možná definovat třetí Ústavní soud, je diskriminace. V posledních týdnech či měsících se však rýsuje další oblast, jíž se Ústavní soud bude pravděpodobně stále častěji zabývat – hned čtyřikrát se totiž Ústavní soud věnoval právu na zákonného soudce.

Právo na zákonného soudce, které je jednou ze složek práva na spravedlivý proces, je zakotveno v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle něhož „[n]ikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“ Nicméně v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, stejně jako v mnohých, zejména západních zemích, právo na zákonného soudce nenajdeme.

Jako jeden z důvodů, proč zejména východoevropské státy mají toto specifické právo zakotveno, bývá uváděna historická zkušenost s manipulací s případy ze strany komunistických režimů.[1] Právo na zákonného soudce však nemá zabránit pouze flagrantní manipulaci s případy – jak naznačují nedávná rozhodnutí Ústavního soudu, projevuje se i v dalších aspektech soudního řízení, které doposud unikaly bližší pozornosti. Ukazuje se však, že nejen rovné zacházení,[2] ale i toto právo se bude postupně dostávat čím dál více do popředí.

Insolvenční přerozdělování

Prvním z případů, jenž zároveň vzbudil největší rozruch, se týkal návrhu na zrušení ustanovení insolvenčního zákona, které umožňuje přerozdělování případů v rámci soudu.[3] K takovému přerozdělování mělo na Krajském soudu v Ostravě docházet nikoliv prostřednictvím rozvrhu práce, jenž je vydáván právě za účelem stanovení mechanismu přidělování spisů, ale prostřednictvím ad hoc opatření předsedkyně soudu. Jedna ze soudkyně, které byl tímto způsobem přidělen případ, řízení zastavila a podala k Ústavnímu soudu návrh

Karel Trudák, soudce v manipulovaném procesu s Miladou Horákovou [1]

na zrušení § 160 odst. 2 insolvenčního zákona,[4] který přerozdělování umožňuje.

Plénium Ústavního soudu však návrh z procesních důvodů odmítlo, neboť soudkyně, jež iniciovala přezkum daného ustanovení, podle jeho názoru nebyla aktivně legitimována tak učinit. Rozhodnutí nezabývat se meritorně návrhem bylo podrobeno tvrdé kritice, a to jak v odlišných stanoviscích, jichž byly hned čtyři (k jednomu z nich se připojil ještě pátý soudce), ale také v následné odborné diskusi.[5] Nehledě na to, zda byly splněny podmínky pro odmítnutí návrhu, Ústavní soud v prvé řadě přemeškal příležitost vyjádřit se k rozvrhům práce a právu na zákonného soudce v plném složení.

Rozvrh práce a diskrece soudních funkcionářů

První senát Ústavního soudu však nedlouho poté možností vyjádřit se k rozvrhu práce na rozdíl od pléna využil, a do určité míry tak promarněnou možnost pléna podrobně se vyjádřit k problematice rozvrhů práce suploval. Daný případ se týkal věci, v níž rozhodoval o odkladném účinku senát

v jiném složení, než v jakém rozhodoval o žalobě samotné. Krajský soud v Ostravě zaujal názor, že zákonnými soudci podle čl. 38 odst. 1 Listiny jsou všichni soudci soudního oddělení, do kterého byla daná věc podle rozvrhu práce přidělena.[6] V tomto případě do soudního oddělení 22 A patřilo sedm soudců, přičemž podle krajského soudu mohl být senát v každém jednání obsazen různými soudci z daného oddělení.

Ústavní soud nicméně neodůvodněné přerozdělení předmětné věci jiným soudcům shledal netransparentním, a tudíž v rozporu právem na zákonného soudce. Zároveň stanovil obecné požadavky na rozvrhy práce, které podle něj musí obsahovat jednak transparentní kritérium pro prvotní určení soudců, kteří budou o věci rozhodovat, jednak pravidla pro zastupování krátkodobě nepřítomných soudců a soudců vyloučených z projednávání věci, a zejména pravidla pro následné přerozdělování věcí, tj. poté, co už byly jednou soudci přiděleny.

Ústavní soud tak poukázal na klíčovou roli, kterou hraje pro zachování práva na zákonného soudce rozvrh práce. V důsledku toho zpřísnil podmínky pro přidělování věcí a výrazně omezil diskreci soudních funkcionářů v následném přerozdělování věcí.

Přidělení věci jinému soudci a příslušnost státního zastupitelství

Třetí věc projednávaná Ústavním soudem se týkala trestního řízení, v němž odvolací soud rozhodl o přidělení věci jinému soudci prvního stupně, neboť ten stávající podle odvolacího soudu nerespektoval jeho názor ohledně hodnocení důkazů, vyslovený v předchozím zrušujícím rozsudku.[7] Ústavní soud však uvedl, že rozdílné hodnocení důkazů není závazným právním názorem, pro jehož nerespektování lze přidělit věc k projednání jinému soudci, a konstatoval, že postupem odvolacího soudu došlo k porušení práva na zákonného soudce.

Krajský soud v Ostravě [2]

V posledním nálezu z letošního roku se plénum Ústavního soudu zabývalo tím, zda je změna státního zastupitelství místně příslušného pro přípravné řízení v rozporu s právem na zákonného soudce.[8] Tato otázka se dotýká práva na zákonného soudce zejména v tom, že podle místně příslušného státního zastupitelství je určen také okresní soud pro přípravné řízení. Plénum Ústavního soudu však dospělo k závěru, že současná úprava určování místní příslušnosti státního zastupitelství je ústavně konformní.

„Naplnování“ práva na zákonného soudce

Ústavní soud tedy v uplynulém roce řešil hned několik aspektů práva na zákonného soudce, ať už se jednalo o klíčové rozvrhy práce a přidělování a následné přerozdělování věcí soudcům, nebo o specifitější přidělování věcí jiným soudcům v důsledku nerespektování závazného právního názoru či změny místní příslušnosti soudů. Zvýšenou pozornost Ústavního soudu věnovanou právu na zákonného soudce lze vysvětlit několika důvody.

Jedním z důvodů může být kritika zejména rozvrhů práce ze strany akademiků, kteří upozorňují na jejich doposud poměrně opomíjenou důležitost.[9] Dalším z důvodů pak může být mediální pozornost věnovaná tzv. insolvenční mafii [10] či kárnému a trestnímu řízení vedenému s bývalým soudcem Ivanem Novákem, jenž je obviněn z toho, že zneužil systém přidělování věcí tak, aby rozhodl o propuštění tehdy vězněného místního podnikatele.[11]

Je politováníhodné, že plénum Ústavního soudu svou možnost vyjádřit se k rozvrhům práce nevyužilo. Je totiž pravděpodobné, že senátní nález a zvýšený zájem o právo na zákonného soudce povedou k vyššímu počtu ústavních stížností a návrhů na přezkum zákonných ustanovení, zároveň lze očekávat také reakci ze strany samotných soudů a Ministerstva spravedlnosti.

Soudy a ministerstvo budou nepochybně chtít potenciálním sporům zamezit zlepšením systému rozdělování případů na soudech; ministr spravedlnosti již představil návrh na zavedení elektronického přidělování, jež funguje například na Slovensku. Jeho návrh se však setkal s kritikou.[12] Čas tedy ukáže, zda rozhodnutí Ústavního soudu uvedou v pohyb výraznější reformu soudnictví v České republice.

Poznámky

- [1] MOLEK, Pavel. Právo na spravedlivý proces. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 195–196.
- [2] VYHNÁNEK, Ladislav. I nepřímá diskriminace je diskriminací, připomněl Ústavní soud. In: Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci, s. 20. 9. číslo, VII. ročník, září 2015; a BLISA, Adam. Ústavní soud k nepřímé diskriminaci aneb D. H. podruhé? In: Bulletin Centra pro lidská práva a demokratizaci, s. 17. 10. číslo, VII. ročník, říjen 2015.
- [3] Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 11/15.
- [4] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).
- [5] Viz text i následnou diskusi v ZBÍRAL, Robert. Jak Ústavní soud vynalezl kouř bez ohně: ne-souvislé poznámky k usnesení Pl. ÚS 15/11. Jiné právo.cz: [Cit. 25. 8. 2016].
- [6] Nálež Ústavního soudu ze dne 15. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 2769/15.
- [7] Nálež Ústavního soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. I. ÚS 794/16.
- [8] Nálež Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 4/14.
- [9] Viz např. KOSAŘ, David. Rozvrh práce: Klíčový nástroj pro boj s korupcí soudců a nezbytný předpoklad nezávislosti řadových soudců. Právník, 2014, č. 12, s. 1049–1076, a literaturu tam citovanou.
- [10] Insolvenční mafie se loni činila, říká interní zpráva z vnitř. Česká televize [Cit. 25. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1538966-insolvenzni-mafie-se-loni-cinila-rika-interni-zprava-z-vnitra>
- [11] KUNDRÁ, Ondřej. Novákovo dědictví. Respekt.cz [Cit. 25. 8. 2016]. Dostupné z: https://www.respekt.cz/tydenik/2016/15/novakovo-dedictvi?_fid=u855
- [12] Viz např. Pelikán navrhuje zavést náhodný generátor přidělování věcí soudcům. Česká justice.cz. Dostupné z: <http://www.ceska-justice.cz/2016/03/pelikan-navrhuje-zavest-nahodny-generator-pridelovani-veci-soudcum/>

Fotografie

- [1] Karel Trudák, soudce v manipulovaném procesu s Miladou Horákovou. Public Domain.
- [2] Krajský soud v Ostravě. Qasinka, CC-BY-SA-3.0

Byznys, nebo lidská práva? To je, oč tu běží.

Kamila Abbasi

Šedesát občanů Čínské lidové republiky si v České republice zažádalo o udělení azylu. Důvodem je jejich křesťanská víra, za kterou jsou v zemi původu pronásledováni. Česko nyní stojí na rozcestí – udělením azylu by totiž oficiálně uznalo, že jeho velký ekonomický spojenec nerespektuje lidská práva.

V zařízeních pro pobyt cizinců v Havířově a Kostelci nad Orlicí několik čínských občanů čeká na rozhodnutí Ministerstva vnitra. Doufají ve zdárný konec, do Číny se vrátit nechtějí, neboť v zemi jejich původu dochází k jednoznačnému porušování základních lidských práv.

Článek 36 Ústavy Čínské lidové republiky, přijaté v prosinci 1982, stanoví svobodu náboženského vyznání. Jak však ze zpráv nezávislých organizací velmi rychle zjistíme, fakticky tomu tak v tomto autoritativním režimu nikdy nebylo. Zatímco Česká republika se dosud odsouzení Číny za nerespektování lidských práv za značné mediální pozornosti vyhýbala, na Slovensku svůj „come out“ již absolvovali. Z důvodů pronásledování za náboženské vyznání přijalo Slovensko v roce 2014 tři občany Čínské lidové republiky.

Kam s ním?

Pikantní na celém případě bylo to, že tito tři cizinci přijatí Slovenskem byli po dlouhých jedenáct let Spojenými státy vyšetřováni ve věznicích v Guantánamu. Poté, co se žádnému z nich nepodařilo prokázat napojení na teroristické útoky z 11. září, musely Spojené státy řešit překerní problém. Kam se skupinou celkem dvaadvaceti Ujgurů, kteří v zemi svého původu budou čelit pronásledování za své náboženské vyznání.

Ujgurové jsou etnickou skupinou na území Číny, která v průběhu historie přijala islám. Ujgurové čelí legislativnímu zákazu muslimsky konformního zahalování z důvodů útoků, za které údajně mohou zahalené ujgurské ženy. Přestože dosud neexistuje kamerový záznam žádné útočnice, vláda toto „opatření proti terorismu“ přijala. Dále například muži nemohou nosit plnovous. Rádio

Křesťanský kostel v čínské čtvrti Sai Wan Ho [1]

Svobodná Asie (Radio Free Asia) jen během dubna minulého roku vysílala o čtyřech výpadech represivních složek vůči této komunitě.[1] Vtrhnutí na svatbu, do obydlí, kde se svatebčané věnovali přípravám na obřad, nepřiměřené veřejné osahávání tradičně zahalených žen ve snaze zjevně šikanózně provést osobní kontrolu. Policejní orgány jsou v těchto aktivitách vládou podporovány.

Věřící vězni absurdistánu

Rushan Abbasová, Američanka ujgurského původu, působila v Guantánamu jako tlumočnice ve službách americké vlády. Když v roce 2015 navštívila festival Jeden svět, aby v Česku propagovala film Ujgurové: vězni absurdistánu, vyjádřila se jasně. Když Česko navštívili Američané, aby nás přesvědčili o vhodnosti přijetí pronásledovaných Ujgurů, hned na druhý den přijeli Číňané, aby hrozili vypovězením obchodních dohod. Na roz-

díl od Slovenska Češi zjevně vůni peněz podlehli a žádného z pronásledovaných nepřijali.[2]

Čína se vyznačuje arogancí vůči kulturnímu sebeurčení etnických skupin, které v této značně diverzifikované zemi žijí. Nejen vysoká míra nepřátelství vůči jakýmkoliv etnickým minoritám, ale i despekt vůči vnitřnímu spirituálnímu prostoru jedince jsou neblahé následky tamního režimu. V České republice tyto „nešvary diktatur“ dobře známe z dob komunistického režimu. Vnitřní prostor jedince (tzv. forum internum), kde může být člověk ještě svobodný a kam se uchyluje, pokud na veřejnosti svobodným být nemůže, musel být zlikvidován i u nás. Jakýkoliv vnější projev postoje, který jedinec v jádru zaujímal, byl tvrdě potrestán, v nejhorším případě odstraněním osob do věznic.

Česko na rozcestí

Zatímco se čtenáři dojmají nad osudy žen zlomných režimem, které zachycuje román Kateřiny Tučkové Žítkovské bohyně, zatímco se vůči nově přichozím migrantům dovoláváme křesťanských

hodnot, skupina čínských křesťanů očekává rozhodnutí Ministerstva vnitra o eventuálním udělení azylu.[3] Volba přijetí, nebo nepřijetí těchto Číňanů, je proto volbou, ve které zvítězí buď byznys, nebo lidská práva. Na jedno však tímto rozhodnutím budeme nuceni rezignovat.

Poznámky

- [1] Radio Free Asia, dostupné z: <http://www.rfa.org/english/>
- [2] Věra Žilková, idnes.cz: Vězněným Ujgurům jsem i vařila, říká překladatelka z Guantánama, 8. 3. 2015. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zadost-cinskych-krestanu-o-azyl-da3-/domaci.aspx?c=A160803_065501_domaci_ane
- [3] TUČKOVÁ, Kateřina. Žítkovské bohyně. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-528-3.

Fotografie

- [1] The Christian Church in China Kei Wan Primary School in Sai Wan Ho, Hong Kong . CC-BY-SA-4.0
- [2] Protest za propuštění Ujgurů z Guantanamo. CC BY 2.0

Protest za propuštění Ujgurů z Guantanamo [2]

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Hana Gabrielová

Vnitrostátní právo

Baráková, M.: Stanoviska nejvyšších soudů: efektivní prostředek sjednocování judikatury, nebo přežitok socialistické justice? Časopis pro právní vědu a praxi 2/2016.

Herczeg, J.: Příklad Erdogan a meze přijatelné kritiky veřejně činných osob. Bulletin advokacie 7-8/2016.

Herich, L.: Srovnání českého a norského modelu ukládání některých alternativních trestů. Trestní právo 2/2016.

Šimíček, V.: Vztah dovolání a ústavní stížnosti včera, dnes a zítra. Bulletin advokacie 7-8/2016.

Mezinárodní a právo Evropské unie

Honusková, V.: Evropské azylové právo na rozcestí. Jurisprudence 2/2016.

Kmec, J.: Evropský soud pro lidská práva - květen 2016. Soudní rozhledy 7-8/2016.

Richterová, A.: Eurojust v boji proti terorismu. Státní zastupitelství 4/2016.

Švarc, M.: Klíčové výstupy pro rozvoj evropského trestního práva z červnové Rady pro spravedlnost a vnitřní věci. Trestněprávní revue 7-8/2016.

Politologie, mezinárodní vztahy, zahraniční politika

Dostál, V.: Too Small to Make an Impact? The Czech Republic's Influence on the European Union's Foreign Policy. Politologický časopis 2/2016.

Kaválek, T.: Gülenifikace ohrozí ekonomiku i fungování státu. Mezinárodní politika 8/2016.

Petlach, M.: The Inner Losing Combat in Malaysia. Mezinárodní politika 8/2016.

Rafay, J.: Islámský stát a chemické zbraně. Obrana a strategie 1/2016.

Tarchi, M.: Populism: Ideology, Political Style, Mentality? Politologický časopis 2/2016.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail hsmekal@fss.muni.cz | **webové stránky** www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | **Redakční rada** Jan Lhotský (editor), Lukáš Hoder, Linda Janků, Hubert Smekal, Ladislav Vyhnánek | **Sazba** Michaela Kašperová | **ISSN** 1804-2392.